

PRZEDMIOTOWE ZASADY OCENIANIA Z GEOGRAFII

Szkoła Podstawowa w Konotopie

Opracowanie: Renata Walkowiak – nauczyciel geografii

Przedmiotowe zasady oceniania z geografii opracowano w oparciu o:

1. Podstawę programową z geografii
2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów z dnia z dn. 03 sierpnia 2017 r. Poz. 1534. (Dz.U. z 2016 r. poz. 1943, z późn. zm.), w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów w szkołach publicznych .Na podstawie art.44zb ustawy z dnia 07 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2016 r. poz. 1943, z późn. zm.)
3. Wewnątrzszkolny system oceniania
4. Program nauczania geografii w szkole podstawowej wydawnictwa „Nowa Era” .

Cele ogólne oceniania:

- rozpoznaniu przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań programowych,
- poinformowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych z geografii i postępach w tym zakresie,
- pomoc uczniowi w samodzielnym kształceniu
- motywowanie ucznia do dalszej pracy,
- przekazanie rodzicom lub opiekunom informacji o postępach dziecka,
- dostarczenie nauczycielowi informacji zwrotnej na temat efektywności jego nauczania, prawidłowości doboru metod i technik pracy z uczniem.

Przedmiotem oceny z geografii są:

- opanowanie wiadomości przewidziane w programie nauczania,
- zdobycie umiejętności takich jak: planowanie i prowadzenie obserwacji, czytanie wykresów i diagramów, notowanie wyników w postaci graficznej i słownej, czytanie map geograficznych oraz posługiwanie się pomocami dydaktycznymi,
- postawa i aktywność.

I. Kontrakt z uczniami

1. Uczeń przychodzi punktualnie i systematycznie na zajęcia geografii.
2. Uczeń jest zobowiązany przynosić na lekcje geografii podręcznik, zeszyt przedmiotowy i przybory do pisania. Uczeń korzysta tylko ze swoich materiałów i przyborów.
3. Każdy uczeń jest oceniany systematycznie, jawnie i zgodnie z zasadami sprawiedliwości.
4. Ocenie podlegają wszystkie wymienione w PZO formy aktywności ucznia.
5. Prace pisemne (testy, sprawdziany) są obowiązkowe. Testy zapowiadane są z tygodniowym wyprzedzeniem.
6. Nauczyciel oddaje sprawdzone prace pisemne w terminie dwóch tygodni. Prace te przechowywane są przez nauczyciela.
7. Jeżeli uczeń opuścił sprawdzian z przyczyn losowych, to powinien napisać go w ciągu dwóch tygodni po powrocie do szkoły w terminie ustalonym z nauczycielem.
8. Nieobecność ucznia na sprawdzianie pisemnym musi być usprawiedliwiona. Jeżeli nie jest usprawiedliwiona uczeń może być pytany w wybranym przez nauczyciela dowolnym terminie.
9. Uczeń ma prawo poprawić oceny cząstkowe w terminie dwóch tygodni na zasadach i formach uzgodnionych z nauczycielem. W dzienniku obok oceny niedostatecznej uczeń otrzymuje ocenę z zaliczenia. Oceny uzyskane z poprawy są uwzględniane w średniej ważonej z taką samą wagą.
10. Przy poprawianiu testów i pisaniu w drugim terminie kryteria ocen nie zmieniają się.
11. Kartkówki obejmują materiał z jednej do trzech ostatnich lekcji i nie muszą być zapowiadane.

12. Uczeń nieobecny na lekcji jest zobowiązany do uzupełnienia braków w zeszytcie i braków określonej wiedzy we własnym zakresie.
13. Uczeń ma prawo do zgłoszenia raz w półroczu nieprzygotowania się do lekcji. Przez nieprzygotowanie się do lekcji rozumiemy: brak pracy domowej, brak zeszytu przedmiotowego, brak zeszytu ćwiczeń, niegotowość do odpowiedzi, brak pomocy potrzebnych do lekcji.
14. Zaangażowanie w lekcję nagradzane jest „plusami”. Za 5 zgromadzonych plusów uczeń otrzymuje ocenę celującą, a za trzy plusy – bardzo dobrą. Przez zaangażowanie w lekcję rozumiemy: częste zgłaszanie się na lekcji i udzielanie poprawnych odpowiedzi, aktywną pracę w grupach, rozwiązywanie zadań w czasie lekcji.
Za niewykonywanie poleceń podczas lekcji uczeń może otrzymać „minus”. Za trzy minusy zebrane przez ucznia wstawiana jest ocena niedostateczna.
15. Nauczyciel daje możliwość uzyskania dodatkowych ocen, zadając przynajmniej raz w półroczu pracę nadobowiązkową.
16. Na podstawie pisemnej opinii dostosowuje się wymagania wobec danego ucznia.
17. Nauczyciel na początku każdego roku szkolnego informuje uczniów o warunkach i trybie uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej z geografii: uczeń uzupełnia braki wiedzy, poprawia oceny cząstkowe, jest aktywny na lekcjach

II. Obszary aktywności podlegające ocenianiu (metody kontroli):

1. Wypowiedzi ustne.

- kilkudzaniowa wypowiedź, referowanie
- prezentacja,
- swobodne wypowiedzi ucznia, rozmowa z nauczycielem
- zaangażowanie w lekcję.

Ocenie podlegają wiadomości jak i umiejętności ucznia. Szczególnie kontrola ustna odnosi się do sprawdzenia takich umiejętności jak:

- rozumienie i przetwarzanie zdobytych wiadomości,
- czytanie map geograficznych,
- odczytywanie wyników obserwacji i doświadczeń,
- rozwiązywanie problemów w sposób twórczy – wnioskowanie przyczynowo - skutkowe,
- porządkowanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł oraz efektywne posługiwanie się technologią informacyjną,
- tworzenie projektów,
- czytanie schematów, tabel, diagramów, wykresów i rysunków,
- odnoszenie zdobytej wiedzy do praktyki.

2. Prace pisemne.

- krótkie odpowiedzi w formie pisemnej tzw. kartkówki (10-20 minutowe) z jednej do trzech ostatnich lekcji,
- testy osiągnięć szkolnych po każdym zakończonym dziale materiału (minimum dwa w półroczu). Jeżeli dział jest obszerny przewiduje się dwie prace klasowe z takiego działu. Prace pisemne zawierają różnorodne pytania tak ułożone, aby były:
 - a) użyteczne w życiu codziennym – wymagania łatwe,
 - b) użyteczne w działaniach praktycznych – wymagania przystępne,
 - c) mniej użyteczne w pozaszkolnej działalności ucznia – wymagania trudniejsze,
 - d) teoretyczne bez widocznych zastosowań dla ucznia – wymagania najtrudniejsze,
 - d) zawierające treści znacznie wykraczające poza program nauczania przedmiotu przyroda – wymagania dodatkowe.
- wypracowania na podany temat,
- uzupełnienie poleceń w zeszytcie ćwiczeń,
- pisemne prace w zeszytcie przedmiotowym
- karty pracy,

- referat
- portfolio
- prezentacje.

3. Zadania praktyczne:

- wykonywanie albumów, wykresów i plakatów,
- wykonywanie zbiorów i kolekcji np. kolekcji skał,
- posługiwanie się przyrządami np. termometrem, kompasem, planem i mapą, gnomonem
- rozpoznawanie obiektów geograficznych na ilustracjach, zdjęciach itp.

4. Obserwacja samodzielnej i zespołowej pracy ucznia.

Oceniana jest samodzielna i zespołowa praca ucznia, prowadzona na lekcjach w klasie i na lekcjach w terenie, dotyczy ona przede wszystkim:

- pracy z tekstem (np. odczytywanie i analizowanie danych statystycznych, treści mapy lub literatury),
- twórczych rozwiązań problemów,
- samodyscypliny,
- samooceny,
- skutecznego komunikowania się,
- planowania i organizowania pracy,
- inicjatywy,
- efektywnego działania w grupie.

5. Sukcesy w konkursach.

III. Kryteria oceniania poszczególnych form aktywności:

A) Ocena wypowiedzi ustnych:

- kryteria oceny ustnej: zawartość rzeczowa, stosowanie terminów geograficznych, charakteryzowanie zjawisk, dostrzeganie prawidłowości, umiejętność wnioskowania przyczynowo – skutkowego;
- przy odpowiedzi ustnej obowiązuje znajomość materiału z trzech ostatnich lekcji.

B) Ocena prac pisemnych:

- w testach za każde zadanie uczeń otrzymuje punkty. Zadania punktowane są odpowiednio do stopnia trudności. Sam test zapowiadany jest z tygodniowym wyprzedzeniem;
- wszystkie sprawdziany pisemne uczniów oceniane są stopniem szkolnym według uzyskanych punktów z uwzględnieniem progów procentowych zawartych w tabeli:

Ocena podana słownie	Ocena podana cyfrą	Progi procentowe	Średnia ważona
Celujący	6	96% - 100%	5,31 celujący
Bardzo dobry	5	90 – 95%	5,30 – 4,51 bardzo dobry
Dobry	4	70 – 89%	4,50 – 3,51 dobry
dostateczny	3	50 – 69%	3,50 – 2,60 dostateczny
Dopuszczający	2	31 – 49%	2,59 – 1,71 dopuszczający
Niedostateczny	1	0 – 30%	1,70 niedostateczny

- kartkówki obejmują materiał z jednej do trzech ostatnich lekcji, nie muszą być wcześniej zapowiadane, ale mogą;
- wypracowania na podany temat oceniane są wg ustalonych z uczniami kryteriów;
- zeszyt przedmiotowy – może być sprawdzony w półroczu. Jest informacją o systematycznej i starannej pracy ucznia.

C) Ocena zadań praktycznych:

- prace projektowe oceniane są według następujących kryteriów : zrozumienie zadań, zaplanowanie rozwiązań, realizacja rozwiązań, korzystanie z dodatkowych źródeł informacji, estetyka pracy, prezentacja otrzymanych wyników, zastosowanie wiedzy przedmiotowej.

D) Ocena samodzielnej i zespołowej pracy ucznia:

- wystawiana będzie według ustalonych z uczniami kryteriów.
- do aktywności ucznia mobilizują plusy „+”. Jeden plus może otrzymać uczeń za prawidłową dłuższą wypowiedź na pytanie postawione przez nauczyciela do całej klasy /grupy lub rozwiązanie zadania, lub częste krótkie odpowiedzi na danej lekcji. Trzy plusy wskazują na ocenę bardzo dobrą.

E) Ocena sukcesów w konkursach:

Udział i bardzo dobre wyniki w konkursach z geografii:

- awans do następnego etapu konkursu – (częstkowa ocena – celujący),
- wyniki na poziomie wyższym niż przeciętne – (częstkowa ocena bardzo dobry),

IV. Sposób ustalania oceny półrocznej i rocznej.

- Uczniowie oceniani są według skali ocen określonej w przepisach ogólnych Wewnątrzszkolnego Systemu Oceniania.
- Przy ustaleniu oceny na półrocze lub rocznej przyjmuje się średnią ważoną w ocenie końcowej:

Forma aktywności	Waga
Prace pisemne: testy z działów, sprawdziany,	5
Odpowiedzi ustne	4
Kartkówki	4
Projekty uczniowskie	3
Aktywność na lekcjach	2
Prace domowe	2
Stosunek do przedmiotu (zeszyt przedmiotowy, praca na lekcji, zaangażowanie w lekcję, przygotowywanie się do lekcji)	2

- Ocena roczna obejmuje osiągnięcia w I i II półroczu roku szkolnego.
- Ocena półroczna i roczna jest jednocześnie informacją dla ucznia, jego rodziców i nauczyciela w jakim stopniu opanował on dany materiał nauczania z geografii

V. Informowanie uczniów i rodziców o wymaganiach i postępach ucznia.

A) Nauczyciel - uczeń:

- na pierwszej lekcji nauczyciel zapoznaje uczniów z PZO,
- uczniowie otrzymują prace pisemne po sprawdzeniu przez nauczyciela i zapoznają się z oceną,
- nauczyciel przekazuje uczniowi komentarz do każdej wystawionej oceny,
- uczeń ma możliwość uzyskania dodatkowych wyjaśnień i uzasadnień do wystawionej oceny.
- uczeń ma prawo odwołać się od wystawionej oceny śródrocznej i rocznej na wniosek o egzaminie poprawkowym lub klasyfikacyjnym.

B) Nauczyciel – rodzic:

- na pierwszym zebraniu lub drogą elektroniczną nauczyciel informuje rodziców o sposobie oceniania uczniów z przedmiotu,
- rodzice mogą uzyskać informacje o postępach w nauce dziecka oraz mają prawo wglądu do prac pisemnych swoich dzieci na zebraniach i na spotkaniach indywidualnych z nauczycielem.
- w przypadku zagrożenia oceną niedostateczną na dany okres, nauczyciel informuje rodziców na miesiąc przed wystawieniem oceny niedostatecznej.

VI. Warunki i tryb uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej.

1. Nauczyciele na początku każdego roku szkolnego informują uczniów oraz ich rodziców o warunkach i trybie uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej z obowiązkowych zajęć edukacyjnych.
2. Na miesiąc przed posiedzeniem rocznej rady klasyfikacyjnej nauczyciele poszczególnych zajęć edukacyjnych informują uczniów o przewidywanych rocznych ocenach z zajęć edukacyjnych wpisując je w dzienniku elektronicznym.
3. Ocena przewidywana nie jest oceną ostateczną, może ulec podwyższeniu lub obniżeniu.
4. Uczeń może ubiegać się o podwyższenie oceny przewidywanej zgłaszając to nauczycielowi i musi spełniać następujące warunki:
 - * systematycznie i aktywnie brać udział w zajęciach,
 - * rzetelnie i systematycznie odrabiać prace domowe i uzyskiwać z nich oceny wyższe niż przewidywana,
 - * uczestniczyć w konsultacjach, jeżeli wynika taka potrzeba,
 - * uzupełniać braki i systematycznie poprawiać oceny z prac pisemnych na oceny wyższe niż przewidywana .
5. Na tydzień przed posiedzeniem rocznej rady klasyfikacyjnej nauczyciel wpisuje do dziennika elektronicznego wszystkie przewidywane oceny roczne.
6. Uczeń ma prawo ubiegać się o podwyższenie przewidywanej rocznej oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych, jeżeli została wystawiona niezgodnie z trybem.

VII. Kryteria oceniania.

1. Wymagania ogólne na poszczególne stopnie szkolne:

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

- opanował wiadomości i umiejętności znacznie wykraczające poza program nauczania, będące efektem jego samodzielnej pracy,
- spełnia co najmniej 5 z 10 kryteriów na ocenę celującą, tzn.
 - ✓ prezentuje swoje wiadomości posługując się terminologią geograficzną ,
 - ✓ potrafi stosować zdobyte wiadomości w sytuacjach nietypowych,
 - ✓ formułuje problemy i rozwiązuje je w sposób twórczy,
 - ✓ wykorzystuje wiedzę zdobytą na innych przedmiotach,
 - ✓ potrafi samodzielnie korzystać z różnych źródeł informacji (np. literatura popularnonaukowa, Internet, programy komputerowe, własne obserwacje),
 - ✓ biegle posługuje się mapą i planem, sprawnie odczytuje: dane statystyczne, wykresy, tabele, diagramy)
 - ✓ bardzo aktywnie uczestniczy w procesie lekcyjnym,
 - ✓ wykonuje ustalone z nauczycielem prace dodatkowe (gazetki, prezentacje multimedialne, referaty, projekty itp.),
 - ✓ w pracach pisemnych osiąga od 96% do 100% punktów możliwych do zdobycia i w pełni odpowiada na dodatkowe pytania,
 - ✓ odnosi sukcesy w konkursach na terenie szkoły, gminy i poza nią.

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który:

- opanował w pełnym zakresie wiadomości i umiejętności określone programem nauczania,
- wykazuje szczególne zainteresowania geografią,
- potrafi stosować zdobytą wiedzę do samodzielnego rozwiązywania problemów w nowych sytuacjach,
- bez pomocy nauczyciela korzysta z różnych źródeł informacji,
- sprawnie posługuje się kompasem, planem i mapą
- prezentuje swoją wiedzę posługując się poprawną terminologią geograficzną
- aktywnie uczestniczy w procesie lekcyjnym,
- w pisemnych sprawdzianach wiedzy i umiejętności osiąga od 90% do 95% punktów możliwych do zdobycia.

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który:

- opanował wiadomości i umiejętności bardziej złożone i mniej przystępne, przydatne i użyteczne w szkolnej i pozaszkolnej działalności,
- potrafi stosować zdobytą wiedzę do samodzielnego rozwiązywania problemów typowych, w przypadku trudniejszych korzysta z pomocy nauczyciela,
- posługuje się kompasem, planem i mapą
- udziela poprawnych odpowiedzi na typowe pytania,
- jest aktywny na lekcji,
- w pracach pisemnych osiąga od 70% do 89% punktów.

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który:

- opanował wiadomości i umiejętności przystępne, niezbyt złożone, najważniejsze w nauczaniu geografii oraz takie które można wykorzystać w sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych,
- z pomocą nauczyciela rozwiązuje typowe problemy o małym stopniu trudności,
- z pomocą nauczyciela korzysta z takich źródeł wiedzy jak: mapy, plany, tablice, wykresy, itp.,
- wykazuje się aktywnością na lekcji w stopniu zadowalającym,
- w przypadku prac pisemnych osiąga od 50% do 69% punktów.

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

- ma braki w opanowaniu wiadomości i umiejętności określonych programem, ale nie przekreślają one możliwości dalszego kształcenia,
- wykonuje proste zadania i polecenia o bardzo małym stopniu trudności, pod kierunkiem nauczyciela,
- z pomocą nauczyciela wykonuje proste zadania,
- wiadomości przekazuje w sposób nieporadny, nie używając terminologii geograficznej,
- jest mało aktywny na lekcji,
- w pisemnych sprawdzianach wiedzy i umiejętności osiąga od 31% do 49% punktów.

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który:

- nie opanował wiadomości i umiejętności określanych podstawami programowymi, koniecznymi do dalszego kształcenia,
- nie potrafi posługiwać się pomocami i przyrządami z geografii
- wykazuje się brakiem systematyczności w przyswajaniu wiedzy i wykonywaniu prac domowych,
- nie podejmuje próby rozwiązania zadań o elementarnym stopniu trudności nawet przy pomocy nauczyciela,
- wykazuje się bierną postawą na lekcji,
- w przypadku prac pisemnych osiąga od 0% do 30% punktów.

2. Szczegółowe wymagania z nowej podstawy programowej z geografii

Klasa V

1. Mapa Polski

Podstawowe.

Uczeń:

- wyjaśnia znaczenie terminów: *mapa, skala, legenda mapy*
- wymienia elementy mapy
- wyjaśnia znaczenie terminów: *wysokość bezwzględna, wysokość względna*
- odczytuje wysokość bezwzględną obiektów na mapie poziomicowej
- podaje nazwy barw stosowanych na mapach hipsometrycznych
- wymienia różne rodzaje map
- odczytuje informacje z planu miasta
- odczytuje za pomocą legendy znaki kartograficzne na mapie
- stosuje legendę mapy do odczytania informacji
- odczytuje skalę mapy
- rozróżnia rodzaje skali
- oblicza wysokość względną na podstawie wysokości bezwzględnej odczytanej z mapy

- odczytuje informacje z mapy poziomicowej i mapy hipsometrycznej
- wyszukuje w atlasie przykłady map: ogólnogeograficznej, krajobrazowej, turystycznej i planu miasta

Ponadpodstawowe

- rozróżnia na mapie znaki punktowe, liniowe i powierzchniowe
- rysuje podziałkę liniową
- wyjaśnia, dlaczego każda mapa ma skalę
- oblicza odległość na mapie wzdłuż linii prostej za pomocą skali liczbowej
- wyjaśnia, jak powstaje mapa poziomicowa
- omawia zastosowanie map cyfrowych
- wyjaśnia różnicę między obszarem nizinnym, wyżynnym a obszarem górskim
- wyjaśnia różnicę między mapą ogólnogeograficzną a mapą krajobrazową
- przedstawia sposoby orientowania mapy w terenie
- dobiera odpowiednią mapę w celu uzyskania określonych informacji geograficznych
- przekształca skalę liczbową na mianowaną i podziałkę liniową
- oblicza odległość w terenie za pomocą skali liczbowej
- oblicza odległość w terenie za pomocą podziałki liniowej
- oblicza długość trasy złożonej z odcinków za pomocą skali liczbowej
- rozpoznaje przedstawione na mapach poziomicowych formy terenu
- rozpoznaje formy ukształtowania powierzchni na mapie hipsometrycznej
- podaje różnice między mapą turystyczną a planem miasta

2. Krajobrazy Polski

Podstawowe

Uczeń:

- wyjaśnia znaczenie terminu *krajobraz*
- wymienia składniki krajobrazu
- wymienia elementy krajobrazu najbliższej okolicy
- wymienia pasy rzeźby terenu Polski
- wskazuje na mapie Wybrzeże Słowińskie
- wymienia elementy krajobrazu nadmorskiego
- wymienia główne miasta leżące na Wybrzeżu Słowińskim
- wymienia po jednym przykładzie rośliny i zwierzęcia charakterystycznych dla Wybrzeża Słowińskiego
- wskazuje na mapie Pojezierze Mazurskie
- odczytuje z mapy nazwy największych jezior na Pojezierzu Mazurskim
- wskazuje na mapie pas Nizin Środkowopolskich oraz nizinę Mazowiecką
- wskazuje na mapie największe rzeki przecinające Nizinę Mazowiecką
- wskazuje na mapie największe miasta Niziny Mazowieckiej
- podaje nazwę parku narodowego leżącego w pobliżu Warszawy
- określa położenie Warszawy na mapie Polski
- wymienia najważniejsze obiekty turystyczne Warszawy
- wskazuje na mapie pas Wyżyn Polskich i Wyżynę Śląską
- wskazuje na mapie największe miasta na Wyżynie Śląskiej
- wskazuje na mapie Polski Wyżynę Lubelską
- wymienia gleby i główne uprawy Wyżyny Lubelskiej
- określa na podstawie mapy Polski położenie Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej
- podaje nazwę parku narodowego leżącego na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej
- podaje nazwy zwierząt żyjących w jaskiniach na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej
- określa na podstawie mapy położenie Tatr
- wskazuje na mapie Tatry Wysokie i Tatry Zachodnie
- podaje różnicę między krajobrazem naturalnym a krajobrazem kulturowym
- określa położenie najbliższej okolicy na mapie Polski

- przedstawia główne cechy krajobrazu nadmorskiego na podstawie ilustracji
- omawia cechy krajobrazu Pojezierza Mazurskiego
- wymienia atrakcje turystyczne Pojezierza Mazurskiego
- przedstawia cechy krajobrazu Niziny Mazowieckiej
- wymienia atrakcje turystyczne Niziny Mazowieckiej
- opisuje cechy krajobrazu wielkowiejskiego
- wymienia główne cechy krajobrazu miejsko-przemysłowego Wyżyny Śląskiej
- przedstawia cechy krajobrazu rolniczego Wyżyny Lubelskiej
- omawia cechy krajobrazu Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej na podstawie ilustracji
- wymienia dwa przykłady roślin charakterystycznych dla Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej
 - wskazuje na mapie najwyższe szczyty Tatr
- wymienia cechy krajobrazu wysokogórskiego
- omawia cechy pogody w górach
- wymienia atrakcje turystyczne Tatr

Ponadpodstawowe

Uczeń:

- charakteryzuje pasy rzeźby terenu w Polsce
- opisuje krajobraz najbliższej okolicy w odniesieniu do pasów rzeźby terenu
- opisuje wpływ wody i wiatru na nadmorski krajobraz
- przedstawia sposoby gospodarowania w krajobrazie nadmorskim
- opisuje zajęcia mieszkańców regionu nadmorskiego
- przedstawia wpływ lądolodu na krajobraz pojezierzy
- omawia cechy krajobrazu przekształconego przez człowieka na Nizinie Mazowieckiej
- przedstawia najważniejsze obiekty dziedzictwa kulturowego w stolicy
- omawia znaczenie węgla kamiennego na Wyżynie Śląskiej
- charakteryzuje życie i zwyczaje mieszkańców Wyżyny Śląskiej
- omawia na podstawie ilustracji powstawanie wąwozów lessowych
- charakteryzuje czynniki wpływające na krajobraz rolniczy Wyżyny Lubelskiej
- charakteryzuje na podstawie ilustracji rzeźbę krasową i formy krasowe Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej
- opisuje na podstawie ilustracji piętra roślinności w Tatrach
- opisuje zajęcia i zwyczaje mieszkańców Podhala
 - dokonuje oceny krajobrazu najbliższego otoczenia szkoły pod względem jego piękna oraz ładu i estetyki zagospodarowania
- porównuje na podstawie mapy Polski i ilustracji rzeźbę terenu w poszczególnych pasach
- wyjaśnia na podstawie ilustracji, jak powstaje jezioro przybrzeżne
- wymienia obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Wybrzeża Słowińskiego oraz wskazuje je na mapie
- wyjaśnia znaczenie turystyki na Wybrzeżu Słowińskim
- charakteryzuje najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego na Nizinie Mazowieckiej
- opisuje zabudowę i sieć komunikacyjną Warszawy
- omawia atrakcje turystyczne na Szlaku Zabytków Techniki
- opisuje za pomocą przykładów rolnictwo na Wyżynie Lubelskiej
- opisuje najważniejsze obiekty dziedzictwa kulturowego Wyżyny Lubelskiej
- charakteryzuje na podstawie mapy atrakcje turystyczne Szlaku Orlich Gniazd
- przedstawia argumenty potwierdzające różnicę w krajobrazie Tatr Wysokich i Tatr Zachodnich
- opisuje dziedzictwo przyrodnicze Tatr

3. Łądy i oceany

Podstawowe

Uczeń:

- wskazuje na globusie i mapie świata bieguny, równik, południk zerowy i 180°, półkule, zwrotniki i koła podbiegunowe
- wymienia nazwy kontynentów i oceanów oraz wskazuje ich położenie na globusie i mapie
- wymienia największych podróżników biorących udział w odkryciach geograficznych
- wyjaśnia, co to są siatka geograficzna i siatka kartograficzna
- wskazuje główne kierunki geograficzne na globusie
- porównuje powierzchnię kontynentów i oceanów na podstawie diagramów
- wskazuje akweny morskie na trasach pierwszych wypraw geograficznych

Ponadpodstawowe

Uczeń:

- podaje przyczyny odkryć geograficznych
- wskazuje na mapie wielkie formy ukształtowania powierzchni Ziemi i akweny morskie na trasie wyprawy geograficznej Marca Polo
- opisuje na podstawie mapy szlaki wypraw Ferdynanda Magellana i Krzysztofa Kolumba
 - określa na globusie i mapie położenie punktów, kontynentów i oceanów na kuli ziemskiej
 - opisuje podróże odkrywcze w okresie od XVII w. do XX w.

4. Krajobrazy świata

Podstawowe

Uczeń:

- wyjaśnia znaczenie terminu *pogoda*
- wymienia składniki pogody
- wyjaśnia znaczenie terminu *klimat*
- wymienia na podstawie mapy tematycznej strefy klimatyczne Ziemi
- wymienia na podstawie ilustracji strefy krajobrazowe Ziemi
- wskazuje na mapie strefy wilgotnych lasów równikowych oraz lasów liściastych i mieszanych strefy umiarkowanej
- podaje nazwy warstw wilgotnego lasu równikowego i wskazuje te warstwy na ilustracji
- rozpoznaje rośliny i zwierzęta typowe dla lasów równikowych oraz lasów liściastych i mieszanych
- wyjaśnia znaczenie terminów: *sawanna, step*
- wskazuje na mapie strefy sawann i stepów
- wymienia gatunki roślin i zwierząt charakterystyczne dla sawann i stepów
- wyjaśnia znaczenie terminu *pustynia*
- wskazuje na mapie obszary występowania pustyń gorących i pustyń lodowych
- rozpoznaje rośliny i zwierzęta charakterystyczne dla pustyń gorących i pustyń lodowych
- wskazuje na mapie położenie strefy krajobrazów śródziemnomorskich
- wymienia na podstawie mapy państwa leżące nad Morzem Śródziemnym
- rozpoznaje rośliny i zwierzęta charakterystyczne dla strefy śródziemnomorskiej
- wymienia gatunki upraw charakterystycznych dla strefy śródziemnomorskiej
- wyjaśnia znaczenie terminów: *tajga, tundra, wieloletnia zmarzlina*
- wskazuje na mapie położenie stref tajgi i tundry
- rozpoznaje gatunki roślin i zwierząt charakterystyczne dla tajgi i tundry
- wskazuje na mapie Himalaje
- wymienia charakterystyczne dla Himalajów gatunki roślin i zwierząt
 - wyjaśnia różnicę między pogodą a klimatem
- odczytuje z klimatogramu temperaturę powietrza i wielkość opadów atmosferycznych w danym miesiącu

- wymienia typy klimatów w strefie umiarkowanej
- omawia na podstawie mapy stref klimatycznych i klimatogramów klimat strefy wilgotnych lasów równikowych oraz klimat strefy lasów liściastych i mieszanych
- omawia na podstawie ilustracji warstwową budowę lasów strefy umiarkowanej
- wyjaśnia znaczenie terminów: *preria, pampa*
- omawia charakterystyczne cechy klimatu stref sawann i stepów
- opisuje na podstawie ilustracji świat roślin i zwierząt pustyń gorących i pustyń lodowych
- wymienia cechy charakterystyczne klimatu śródziemnomorskiego
- wymienia obiekty turystyczne w basenie Morza Śródziemnego
- wymienia charakterystyczne cechy klimatu stref tajgi i tundry
- wskazuje na mapie położenie najwyższych łańcuchów górskich innych niż Himalaje
- charakteryzuje krajobraz wysokogórski w Himalajach
- opisuje świat roślin i zwierząt w Himalajach

Ponadpodstawowe

Uczeń:

- wskazuje na mapie klimatycznej obszary o najwyższej oraz najniższej średniej rocznej temperaturze powietrza
- wskazuje na mapie klimatycznej obszary o największej i najmniejszej rocznej sumie opadów
- porównuje temperaturę powietrza i opady atmosferyczne w klimacie morskim i kontynentalnym
- wymienia kryteria wydzielenia stref krajobrazowych
- przedstawia na podstawie ilustracji układ stref krajobrazowych na półkuli północnej
- charakteryzuje warstwy wilgotnego lasu równikowego
- charakteryzuje na podstawie ilustracji krajobrazy sawann i stepów
- omawia klimat stref pustyń gorących i pustyń lodowych
- omawia rzeźbę terenu pustyń gorących
- omawia cechy krajobrazu śródziemnomorskiego
- charakteryzuje cechy krajobrazu tajgi i tundry
- charakteryzuje na podstawie ilustracji piętra roślinne w Himalajach
- oblicza średnią roczną temperaturę powietrza
- oblicza różnicę między średnią temperatura powietrza w najcieplejszym miesiącu i najzimniejszym miesiącu roku
- oblicza roczną sumę opadów
- prezentuje przykłady budownictwa, sposoby gospodarowania i zajęcia mieszkańców stref wilgotnych lasów równikowych oraz lasów liściastych i mieszanych
- porównuje cechy krajobrazu sawann i stepów
- omawia przykłady budownictwa i sposoby gospodarowania w strefach pustyń gorących i pustyń lodowych
- prezentuje przykłady budownictwa i sposoby gospodarowania w strefie śródziemnomorskiej
- porównuje budownictwo i życie mieszkańców stref tajgi i tundry
- analizuje zmienność warunków klimatycznych w Himalajach i jej wpływ na życie ludności

Klasa VI

1. Współrzędne geograficzne.

Podstawowe.

Uczeń:

- wskazuje na mapie lub na globusie równik, południki 0° i 180° oraz półkule: południową, północną, wschodnią i zachodnią
- podaje symbole oznaczające kierunki geograficzne
- wyjaśnia, do czego służą współrzędne geograficzne
- wymienia cechy południków i równoleżników
- podaje wartości południków i równoleżników w miarach kątowych

- wyjaśnia znaczenie terminów: *długość geograficzna, szerokość geograficzna*
- wyjaśnia znaczenie terminów: *rozciągłość południkowa, rozciągłość równoleżnikowa*

Ponadpodstawowe.

Uczeń:

- odczytuje szerokość geograficzną i długość geograficzną wybranych punktów na globusie i mapie
- odszukuje obiekty na mapie na podstawie podanych współrzędnych geograficznych
- określa położenie matematyczno –geograficzne punktów i obszarów na mapie świata i mapie Europy
- wyznacza współrzędne geograficzne na podstawie mapy drogowej
- oblicza rozciągłość południkową i rozciągłość równoleżnikową wybranych obszarów na Ziemi
- wyznacza współrzędne geograficzne punktu, w którym się znajduje, za pomocą aplikacji obsługującej mapy w smart fonie lub komputerze
- wyznacza w terenie współrzędne geograficzne dowolnych punktów za pomocą mapy i odbiornika GPS

2. Ruchy Ziemi

Podstawowe.

Uczeń:

- wymienia rodzaje ciał niebieskich znajdujących się w Układzie Słonecznym
- wymienia planety Układu Słonecznego w kolejności od znajdującej się najbliższej Słońca do tej, która jest położona najdalej
- wyjaśnia, na czym polega ruch obrotowy Ziemi
- wyjaśnia znaczenie terminu *górowanie Słońca*
- określa czas trwania ruchu obrotowego
- demonstruje ruch obrotowy Ziemi przy użyciu modeli
- wyjaśnia, na czym polega ruch obiegowy Ziemi
- demonstruje ruch obiegowy Ziemi przy użyciu modeli
- wymienia daty rozpoczęcia astronomicznych pór roku
- wskazuje na globusie i mapie strefy oświetlenia Ziemi
- wyjaśnia znaczenie terminów: *gwiazda, planeta, planetoida, meteor, meteoryt, kometa*
- podaje różnicę między gwiazdą a planetą
- wymienia cechy ruchu obrotowego Ziemi
- omawia występowanie dnia i nocy jako głównego następstwa ruchu obrotowego
- podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi
- wymienia strefy oświetlenia Ziemi i wskazuje ich granice na mapie lub globusie

Ponadpodstawowe.

Uczeń:

- rozpoznaje rodzaje ciał niebieskich przedstawionych na ilustracji
- opisuje dzienną wędrówkę Słońca po niebie, posługując się ilustracją lub planszą
- omawia wędrówkę Słońca po niebie w różnych porach roku na podstawie ilustracji
- omawia przebieg linii zmiany daty
- przedstawia zmiany w oświetleniu Ziemi w pierwszych dniach astronomicznych pór roku na podstawie ilustracji
- wymienia następstwa ruchu obiegowego Ziemi • wyjaśnia, na jakiej podstawie wyróżnia się strefy oświetlenia Ziemi
- opisuje budowę Układu Słonecznego
- wyjaśnia zależność między kątem padania promieni słonecznych a długością cienia gnomonu lub drzewa na podstawie ilustracji
- określa różnicę między czasem strefowym a czasem słonecznym na kuli ziemskiej
- wyjaśnia przyczyny występowania dnia polarnego i nocy polarnej
- charakteryzuje strefy oświetlenia Ziemi z uwzględnieniem kąta padania promieni słonecznych, czasu trwania dnia i nocy oraz występowania pór roku
- wyjaśnia związek między ruchem obrotowym Ziemi a takimi zjawiskami jak pozorna wędrówka Słońca po niebie, górowanie Słońca, występowanie dnia i nocy, dobowy rytm życia człowieka i przyrody, występowanie stref czasowych

- określa czas strefowy na podstawie mapy stref czasowych
- wykazuje związek między położeniem geograficznym obszaru a wysokością górowania Słońca
- wykazuje związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia oraz strefowym różnicowaniem klimatów i krajobrazów na Ziemi

3. Środowisko przyrodnicze i ludność Europy

Podstawowe.

Uczeń:

- określa położenie Europy na mapie świata
- wymienia nazwy większych mórz, zatok, cieśnin i wysp Europy i wskazuje je na mapie
- wskazuje przebieg umownej granicy między Europą a Azją
- wymienia elementy krajobrazu Islandii na podstawie fotografii
- wymienia strefy klimatyczne w Europie na podstawie mapy klimatycznej
- wskazuje na mapie obszary w Europie o cechach klimatu morskiego i kontynentalnego
- podaje liczbę państw Europy
- wskazuje na mapie politycznej największe i najmniejsze państwa Europy
- wymienia czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności Europy
- wyjaśnia znaczenie terminu *gęstość zaludnienia*
- wskazuje na mapie rozmieszczenia ludności obszary o dużej i małej gęstości zaludnienia
- wymienia starzejące się kraje Europy
- wymienia grupy ludów zamieszkujących Europę na podstawie mapy tematycznej
- wymienia główne języki i religie występujące w Europie
- wskazuje Paryż i Londyn na mapie Europy
- omawia przebieg umownej granicy między Europą a Azją
- wymienia czynniki decydujące o długości linii brzegowej Europy
- wymienia największe krainy geograficzne Europy i wskazuje je na mapie
- opisuje położenie geograficzne Islandii na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- wyjaśnia znaczenie terminów: *wulkan, magma, erupcja, lawa, bazalt*
- przedstawia kryterium wyróżniania stref klimatycznych
- omawia cechy wybranych typów i odmian klimatu Europy na podstawie klimatogramów
- wymienia i wskazuje na mapie politycznej Europy państwa powstałe na przełomie lat 80. i 90. XX w.
- omawia rozmieszczenie ludności w Europie na podstawie mapy rozmieszczenia ludności
- przedstawia liczbę ludności Europy na tle liczby ludności pozostałych kontynentów na podstawie wykresów
- charakteryzuje zróżnicowanie językowe ludności Europy na podstawie mapy tematycznej
- wymienia przyczyny migracji Ludności
- wymienia kraje imigracyjne i kraje emigracyjne w Europie
- wymienia cechy krajobrazu wielkomięjskiego
- wymienia i wskazuje na mapie największe miasta Europy i świata
- porównuje miasta Europy miastami świata na podstawie wykresów

Ponadpodstawowe.

Uczeń:

- opisuje ukształtowanie powierzchni Europy na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- opisuje położenie Islandii względem płyt litosfery na podstawie mapy geologicznej
- wymienia przykłady obszarów występowania trzęsień ziemi i wybuchów wulkanów na świecie na podstawie mapy geologicznej i mapy ogólnogeograficznej
- omawia czynniki wpływające na zróżnicowanie klimatyczne Europy na podstawie map klimatycznych
- podaje różnice między strefami klimatycznymi, które znajdują się w Europie
- charakteryzuje zmiany liczby ludności Europy
- analizuje strukturę wieku i płci ludności na podstawie piramid wieku i płci ludności wybranych krajów Europy
- przedstawia przyczyny zróżnicowania narodowościowego i językowego ludności w Europie
- omawia zróżnicowanie kulturowe i religijne w Europie
- przedstawia zalety i wady życia w wielkim mieście

- omawia położenie i układ przestrzenny Londynu i Paryża na podstawie map
- porównuje ukształtowanie powierzchni wschodniej i zachodniej oraz północnej i południowej części Europy
- wyjaśnia przyczyny występowania gejzerów na Islandii
- omawia strefy klimatyczne w Europie i charakterystyczną dla nich roślinność na podstawie klimatogramów i fotografii
- omawia wpływ prądów morskich na temperaturę powietrza w Europie
- omawia wpływ ukształtowania powierzchni na klimat Europy
- porównuje piramidy wieku i płci społeczeństw: młodego i starzejącego się
- przedstawia skutki zróżnicowania kulturowego ludności Europy
- przedstawia korzyści i zagrożenia związane z migracjami ludności
- porównuje Paryż i Londyn pod względem ich znaczenia na świecie
- wyjaśnia wpływ działalności lądolodu na ukształtowanie północnej części Europy na podstawie mapy i dodatkowych źródeł informacji
- wyjaśnia wpływ położenia na granicy płyt litosfery na występowanie wulkanów i trzęsień ziemi na Islandii
- wyjaśnia, dlaczego w Europie na tej samej szerokości geograficznej występują różne typy i odmiany klimatu
- podaje zależności między strefami oświetlenia Ziemi a strefami klimatycznymi na podstawie ilustracji oraz map klimatycznych
- przedstawia rolę Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych Europy
- analizuje przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw Europy
- opisuje działania, które można podjąć, aby zmniejszyć tempo starzenia się społeczeństwa Europy
- omawia przyczyny nielegalnej migracji do Europy
- ocenia skutki migracji ludności między państwami Europy oraz imigracji ludności z innych kontynentów
- ocenia rolę i funkcje Paryża i Londynu jako wielkich metropolii

4. Gospodarka Europy

Podstawowe.

Uczeń:

- wymienia zadania i funkcje rolnictwa
- wyjaśnia znaczenie terminu *plony*
- wymienia główne cechy środowiska przyrodniczego Danii i Węgier na podstawie mapy ogólnogeograficznej Europy
- wymienia rośliny uprawne i zwierzęta hodowlane o największym znaczeniu dla rolnictwa Danii i Węgier
- wymienia zadania i funkcje przemysłu
- wymienia znane i cenione na świecie francuskie wyroby przemysłowe
- podaje przykłady odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii na podstawie schematu
- rozpoznaje typy elektrowni na podstawie fotografii
- wymienia walory przyrodnicze Europy Południowej na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- wymienia atrakcje turystyczne w wybranych krajach Europy Południowej na podstawie mapy tematycznej i fotografii

przedstawia główne cechy środowiska przyrodniczego Danii i Węgier sprzyjające rozwojowi rolnictwa na podstawie map ogólnogeograficznych i tematycznych

- wymienia czynniki rozwoju przemysłu we Francji
- podaje przykłady działów nowoczesnego przemysłu we Francji
- wymienia czynniki wpływające na strukturę produkcji energii w Europie
- podaje główne zalety i wady różnych typów elektrowni
- omawia walory kulturowe Europy Południowej na podstawie fotografii
- wymienia elementy infrastruktury turystycznej na podstawie fotografii oraz tekstów źródłowych

Ponadpodstawowe.

Uczeń:

- omawia warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Europie

- omawia rozmieszczenie najważniejszych upraw hodowli w Danii i na Węgrzech na podstawie map rolnictwa tych krajów
 - wyjaśnia, czym się charakteryzuje nowoczesny przemysł we Francji
 - omawia zmiany w wykorzystaniu źródeł energii w Europie w XXI i XXII w. na podstawie wykresu
 - omawia znaczenie turystyki w krajach Europy Południowej na podstawie wykresów dotyczących liczby turystów i wpływów z turystyki
 - porównuje wydajność rolnictwa Danii i Węgier na podstawie wykresów
 - wyjaśnia znaczenie nowoczesnych usług we Francji na podstawie diagramów przedstawiających strukturę zatrudnienia według sektorów oraz strukturę wytwarzania PKB we Francji
 - charakteryzuje usługi turystyczne i transportowe we Francji
 - przedstawia zalety i wady elektrowni jądrowych
 - omawia wpływ rozwoju turystyki na infrastrukturę turystyczną oraz strukturę zatrudnienia w krajach Europy Południowej
- wyjaśnia, dlaczego w Europie występują korzystne warunki przyrodnicze do rozwoju rolnictwa
- przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju nowoczesnego rolnictwa w Europie
 - omawia rolę i znaczenie nowoczesnego przemysłu i usług we Francji
 - analizuje wpływ warunków środowiska przyrodniczego w wybranych krajach Europy na wykorzystanie różnych źródeł energii

5. Sąsiedzi Polski

Podstawowe.

Uczeń:

- wymienia główne działy przetwórstwa przemysłowego w Niemczech na podstawie diagramu kołowego
- wskazuje na mapie Nadrenię Północną-Westfalię
- wymienia walory przyrodnicze i kulturowe Czech i Słowacji
- wymienia atrakcje turystyczne w Czechach i na Słowacji
- wymienia walory przyrodnicze Litwy i Białorusi
- przedstawia główne atrakcje turystyczne Litwy i Białorusi
- omawia położenie geograficzne Ukrainy na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- wymienia surowce mineralne Ukrainy na podstawie mapy gospodarczej
- wskazuje na mapie największe krainy geograficzne Rosji
- wymienia surowce mineralne Rosji na podstawie mapy gospodarczej
- wymienia i lokalizuje na mapie Rosji główne obszary upraw
- wskazuje na mapie sąsiadów Polski
- wymienia przykłady współpracy Polski z sąsiednimi krajami
- omawia znaczenie przemysłu w niemieckiej gospodarce
- wymienia znane i cenione na świecie niemieckie wyroby przemysłowe
- rozpoznaje obiekty z Listy światowego dziedzictwa UNESCO w Czechach i na Słowacji na ilustracjach
- przedstawia atrakcje turystyczne Litwy i Białorusi na podstawie mapy tematycznej i fotografii
- wymienia na podstawie mapy cechy środowiska przyrodniczego Ukrainy sprzyjające rozwojowi gospodarki
- wskazuje na mapie obszary, nad którymi Ukraina utraciła kontrolę
- wymienia główne gałęzie przemysłu Rosji na podstawie mapy gospodarczej
- wymienia najważniejsze rośliny uprawne w Rosji na podstawie mapy gospodarczej
- podaje nazwy euroregionów na podstawie mapy

Ponadpodstawowe.

Uczeń:

- omawia przyczyny zmian zapoczątkowanych w przemyśle w Niemczech w latach 60. XX w.
- analizuje strukturę zatrudnienia w przemyśle w Niemczech na podstawie diagramu kołowego
- charakteryzuje środowisko przyrodnicze Czech i Słowacji na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- omawia znaczenie turystyki aktywnej na Słowacji
- omawia środowisko przyrodnicze Litwy i Białorusi na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- podaje czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną Litwy i Białorusi
- podaje przyczyny zmniejszania się liczby ludności Ukrainy na podstawie wykresu i schematu

- omawia cechy środowiska przyrodniczego Rosji na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- wyjaśnia, jakie czynniki wpływają na stan gospodarki Rosji
- omawia znaczenie usług w Rosji
- charakteryzuje relacje Polski z Rosją podstawie dodatkowych źródeł
- przedstawia główne kierunki zmian przemysłu w Nadrenii Północnej--Westfalii na podstawie mapy i fotografii
- charakteryzuje nowoczesne przetwórstwo przemysłowe w Nadrenii Północnej-Westfalii na podstawie mapy
- porównuje cechy środowiska przyrodniczego Czech i Słowacji
- opisuje przykłady atrakcji turystycznych i rekreacyjno--sportowych Czech i Słowacji na podstawie fotografii
- porównuje walory przyrodnicze Litwy i Białorusi na podstawie mapy ogólnogeograficznej i fotografii
- podaje przyczyny konfliktów na Ukrainie
- omawia czynniki lokalizacji głównych okręgów przemysłowych Rosji
- wyjaśnia znaczenie przemysłu w gospodarce Rosji
- opisuje stosunki Polski z sąsiadami na podstawie dodatkowych źródeł omawia wpływ sektora kreatywnego na gospodarkę Nadrenii Północnej--Westfalii
- udowadnia, że Niemcy są światową potęgą gospodarczą na podstawie danych statystycznych oraz map gospodarczych
- udowadnia, że Czechy i Słowacja to kraje atrakcyjne pod względem turystycznym
- projektuje wycieczkę na Litwę i Białoruś, posługując się różnymi mapami
- analizuje konsekwencje gospodarcze konfliktów na Ukrainie
- charakteryzuje atrakcje turystyczne Ukrainy na podstawie dodatkowych źródeł oraz fotografii
- omawia wpływ konfliktu z Ukrainą na Rosję
- uzasadnia potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami Polski
- przygotowuje pracę (np. album, plakat, prezentację multimedialną) na temat inicjatyw zrealizowanych w najbliższym euroregionie na podstawie dodatkowych źródeł informacji

Klasa VII

1. Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy .

Podstawowe.

Uczeń:

- podaje cechy położenia Polski w Europie na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- podaje całkowitą powierzchnię Polski
- wymienia kraje sąsiadujące z Polską i wskazuje je na mapie
- wymienia najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Polski
- wyjaśnia znaczenie terminów: *plejstocen, holocen*
- wyjaśnia znaczenie terminu *rzeźba polodowcowa (glacjalna)*
- wymienia formy terenu utworzone na obszarze Polski przez lądolód skandynawski
- wymienia pasy rzeźby terenu Polski i wskazuje je na mapie
- wymienia główne rodzaje skał
- wyjaśnia znaczenie terminów: *ciśnienie atmosferyczne, niż baryczny, wyż baryczny*
- wymienia cechy klimatu morskiego i klimatu kontynentalnego
- podaje nazwy mas powietrza napływających nad terytorium Polski
- wymienia elementy klimatu
- wyjaśnia znaczenie terminu *średnia dobową temperaturę powietrza*
- wymienia czynniki, które warunkują zróżnicowanie temperatury powietrza i wielkość opadów w Polsce
- określa przeważający kierunek wiatrów w Polsce
- wyjaśnia znaczenie terminu *przepływ*
- wyjaśnia znaczenie terminów: *źródło, rzeka główna, dopływ, system rzeczny, dorzecze, zlewisko, ujście deltowe, ujście lejkowate*
- wskazuje na mapie główne rzeki Europy i Polski

- wyjaśnia znaczenie terminów: *powódź, dolina rzeczna, koryto rzeczne, obszar zalewowy, sztuczny zbiornik wodny, retencja naturalna*
- przyczyny powodzi w Polsce
- określa na podstawie mapy ogólnogeograficznej położenie Morza Bałtyckiego
- wskazuje na mapie Morza Bałtyckiego jego największe zatoki, wyspy i cieśniny
- omawia linię brzegową Bałtyku
- podaje główne cechy fizyczne Bałtyku
- wyjaśnia znaczenie terminów: *gleba, czynniki glebotwórcze, poziomy glebowe*
- wymienia typy gleb w Polsce
- wyjaśnia znaczenie terminu *lesistość*
- wymienia różne rodzaje lasów w Polsce
- wymienia formy ochrony przyrody w Polsce
- wskazuje parki narodowe na mapie Polski
- omawia cechy położenia Europy i Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- opisuje granicę między Europą a Azją na podstawie mapy ogólnogeograficznej Europy
- odczytuje szerokość geograficzną i długość geograficzną wybranych punktów na mapie Polski i Europy
- wskazuje na mapie przebieg granic Polski
- omawia proces powstawania gór
- wymienia ruchy górotwórcze, które zachodziły w Europie i w Polsce
- wymienia i wskazuje na mapie ogólnogeograficznej góry fałdowe, zrębowe oraz wulkaniczne w Europie i w Polsce
- omawia zlodowacenia na obszarze Polski
- opisuje nizinne i górskie formy polodowcowe
- porównuje krzywą hipsograficzną Polski i Europy
- dokonuje podziału surowców mineralnych
- podaje cechy klimatu Polski
- podaje zróżnicowanie długości okresu wegetacyjnego w Polsce na podstawie mapy tematycznej
- opisuje wody powierzchniowe Europy na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- rozpoznaje typy ujść rzecznych
- opisuje zjawisko powodzi
- wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Polski obszary zagrożone powodzią
- wskazuje na mapie Polski rozmieszczenie największych sztucznych zbiorników wodnych
- omawia wielkość i głębokość Bałtyku
- charakteryzuje temperaturę wód oraz zasolenie Bałtyku na tle innych mórz świata
- opisuje świat roślin i zwierząt Bałtyku
- opisuje wybrane typy gleb w Polsce
- na podstawie mapy tematycznej rozmieszczenie gleb na obszarze Polski
- omawia na podstawie danych statystycznych wskaźnik lesistości Polski
- omawia strukturę gatunkową lasów w Polsce
- podaje przykłady rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i pomników przyrody na obszarze wybranego regionu
- charakteryzuje wybrane parki narodowe w Polsce

Ponadpodstawowe.

Uczeń:

- oblicza rozciągłość południkową oraz rozciągłość równoleżnikową Europy i Polski
- opisuje dzieje Ziemi
- wyjaśnia, jak powstał węgiel kamienny
- charakteryzuje na podstawie map geologicznych obszary Polski na tle struktur geologicznych Europy
- opisuje cechy różnych typów genetycznych gór
- przedstawia współczesne obszary występowania lodowców na Ziemi i wskazuje je na mapie ogólnogeograficznej świata
- charakteryzuje działalność rzeźbotwórczą lądolodu i lodowców górskich na obszarze Polski
- omawia na podstawie mapy ogólnogeograficznej cechy ukształtowania powierzchni Europy i Polski

- opisuje rozmieszczenie surowców mineralnych w Polsce na podstawie mapy tematycznej
- omawia warunki klimatyczne w Europie
- charakteryzuje czynniki kształtujące klimat w Polsce
- omawia wpływ głównych mas powietrza na klimat i pogodę w Polsce
- odczytuje wartości temperatury powietrza i wielkość opadów atmosferycznych z klimatogramów
- wyjaśnia, jak powstają najważniejsze wiatry lokalne w Polsce
- wyjaśnia, na czym polega asymetria dorzeczy Wisły i Odry
- opisuje na podstawie mapy cechy oraz walory Wisły i Odry
- wymienia czynniki sprzyjające powodziom w Polsce
- określa rolę przeciwpowodziową sztucznych zbiorników
- charakteryzuje i rozpoznaje typy wybrzeży Bałtyku
- omawia powstawanie gleby
- wyróżnia najważniejsze cechy wybranych typów gleb na podstawie profili glebowych
- omawia funkcje lasów
- omawia na podstawie mapy Polski przestrzenne zróżnicowanie lesistości w Polsce
- ocenia rolę parków narodowych i innych form ochrony przyrody w zachowaniu naturalnych walorów środowiska przyrodniczego
- rozdziela konsekwencje położenia geograficznego oraz politycznego Polski
- charakteryzuje jednostki geologiczne Polski
- wskazuje na mapach Europy i Polski obszary, na których występowały ruchy górotwórcze
- przedstawia proces powstawania lodowców
- wykazuje pasowość rzeźby terenu Polski
- przedstawia czynniki kształtujące rzeźbę powierzchni Polski
- rozpoznaje główne skały występujące na terenie Polski
- podaje przykłady gospodarczego wykorzystania surowców mineralnych w Polsce
- opisuje pogodę kształtowaną przez główne masy powietrza napływające nad teren Polski
- opisuje na podstawie map tematycznych rozkład temperatury powietrza oraz opadów atmosferycznych w Polsce
- omawia ważniejsze typy jezior w Polsce
- analizuje konsekwencje stosowania różnych metod ochrony przeciwpowodziowej
- omawia największe powodzie w Polsce i ich skutki
- omawia niszczącą i budującą działalność Bałtyku
- omawia procesy i czynniki glebotwórcze
- opisuje typy lasów w Polsce
- opisuje unikalne na skalę światową obiekty przyrodnicze objęte ochroną na terenie Polski
- wykazuje konsekwencje rozciągłości południkowej i rozciągłości równoleżnikowej Polski i Europy
- wykazuje zależność między występowaniem ruchów górotwórczych w Europie a współczesnym ukształtowaniem powierzchni Polski
- wykazuje zależność między występowaniem zlodowaceń w Europie a współczesnym ukształtowaniem powierzchni Polski
- opisuje wpływ wydobycia surowców mineralnych na środowisko przyrodnicze
- wykazuje wpływ zmienności pogody w Polsce na rolnictwo, transport i turystykę
- ocenia znaczenie gospodarcze rzeki jezior w Polsce
- omawia na wybranych przykładach wpływ wylesiania dorzeczy, regulacji koryt rzecznych, stanu wałów przeciwpowodziowych, zabudowy obszarów zalewowych i sztucznych zbiorników wodnych na wezbrania oraz występowanie i skutki powodzi w Polsce
- wymienia główne źródła zanieczyszczeń Morza Bałtyckiego
- ocenia przydatność przyrodniczą i gospodarczą lasów w Polsce
- podaje argumenty przemawiające za koniecznością zachowania walorów dziedzictwa przyrodniczego
- planuje wycieczkę do parku narodowego lub rezerwatu przyrody

2. Ludność i urbanizacja w Polsce.

Podstawowe.

Uczeń:

- wymienia nazwy państw sąsiadujących z Polską

- wskazuje na mapie administracyjnej Polski poszczególne województwa i ich stolice
- wyjaśnia znaczenie terminów: *przyrost naturalny, współczynnik przyrostu naturalnego, wyż demograficzny, niż demograficzny*
- wymienia na podstawie danych statystycznych państwa o różnym współczynniku przyrostu naturalnego w Europie
- wyjaśnia znaczenie terminów: *piramida płci i wieku, średnia długość trwania życia*
- odczytuje dane dotyczące struktury płci i wieku oraz średniej długości trwania życia w Polsce na podstawie danych statystycznych
- wyjaśnia znaczenie terminu *gęstość zaludnienia*
- wymienia czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w Polsce
- wyjaśnia znaczenie terminów: *migracja, emigracja, imigracja, saldo migracji, przyrost rzeczywisty, współczynnik przyrostu rzeczywistego*
- wyjaśnia znaczenie terminu *migracje wewnętrzne*
- wymienia przyczyny migracji wewnętrznych
- odczytuje dane dotyczące wielkości i kierunków emigracji z Polski
- wymienia główne skupiska Polonii
- wymienia mniejszości narodowe w Polsce
- wskazuje na mapie Polski regiony zamieszkiwane przez mniejszości narodowe
- wyjaśnia znaczenie terminów: *struktura zatrudnienia, bezrobocie, stopa bezrobocia, ludność aktywna zawodowo*
- odczytuje z danych statystycznych wielkość zatrudnienia w poszczególnych sektorach gospodarki
- odczytuje z mapy zróżnicowanie przestrzenne bezrobocia w Polsce i w Europie
- wyjaśnia znaczenie terminów: *miasto, wskaźnik urbanizacji, aglomeracja monocentryczna, aglomeracja policentryczna (konurbacja)*
- wymienia największe miasta Polski i wskazuje je na mapie
- wymienia funkcje miast
- odczytuje z danych statystycznych wskaźnik urbanizacji w Polsce i w wybranych krajach Europy
- wymienia przyczyny migracji do stref podmiejskich wymienia przyczyny wyludniania się wsi oddalonych od dużych miast
- wymienia przykłady terytoriów zależnych należących do państw europejskich
- prezentuje na podstawie danych statystycznych zmiany liczby ludności Europy i Polski po II wojnie światowej
- omawia na podstawie wykresu przyrost naturalny w Polsce w latach 1946–2018
- omawia przestrzenne zróżnicowanie współczynnika przyrostu naturalnego w Polsce
- omawia na podstawie danych statystycznych średnią długość trwania życia Polaków na tle europejskich społeczeństw
- wyjaśnia, czym są ekonomiczne grupy wieku
- wyjaśnia przyczyny zróżnicowania gęstości zaludnienia w Polsce
- omawia na podstawie mapy tematycznej przestrzenne zróżnicowanie gęstości zaludnienia w Polsce
- podaje najważniejsze cechy migracji wewnętrznych w Polsce
- wymienia główne przyczyny migracji zagranicznych w Polsce
- określa kierunki napływu imigrantów do Polski
- wskazuje na mapie województw podlaskiego i zachodniopomorskiego obszary o dużym wzroście liczby ludności
- charakteryzuje mniejszości narodowe, mniejszości etniczne i społeczności etniczne w Polsce
- podaje przyczyny bezrobocia w Polsce
- porównuje wielkość bezrobocia w Polsce i innych krajach europejskich na podstawie danych statystycznych
- podaje przyczyny rozwoju największych miast w Polsce
- podaje przykłady miast o różnych funkcjach w Polsce
- wymienia typy zespołów miejskich w Polsce i podaje ich przykłady
- wskazuje różnice między aglomeracją monocentryczną a aglomeracją policentryczną
- omawia przyczyny migracji do stref podmiejskich

Ponadpodstawowe.

Uczeń:

- omawia zmiany na mapie politycznej Europy w drugiej połowie XX w.
- oblicza współczynnik przyrostu naturalnego
- podaje przyczyny zróżnicowania przyrostu naturalnego w Europie i w Polsce
- omawia czynniki wpływające na liczbę urodzeń w Polsce
- porównuje udział poszczególnych grup wiekowych ludności w Polsce na podstawie danych statystycznych
- oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia Polski
- opisuje na podstawie mapy cechy rozmieszczenia ludności w Polsce
- opisuje skutki migracji zagranicznych w Polsce
- porównuje przyrost rzeczywisty ludności w Polsce i w wybranych państwach Europy
- omawia przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce
- wskazuje na mapie województw podlaskiego i zachodniopomorskiego gminy o dużym spadku liczby ludności
- analizuje współczynnik salda migracji na przykładzie województw zachodniopomorskiego i podlaskiego
- porównuje strukturę narodowościową ludności Polski ze strukturą narodowościową ludności w wybranych państwach europejskich
- określa na podstawie danych statystycznych różnice między strukturą zatrudnienia ludności w poszczególnych województwach
- porównuje stopę bezrobocia w wybranych krajach europejskich
- charakteryzuje funkcje wybranych miast w Polsce
- omawia przyczyny rozwoju miast w Polsce
- porównuje wskaźnik urbanizacji w Polsce i wybranych krajach Europy
- analizuje rozmieszczenie oraz wielkość miast w Polsce
- omawia na podstawie map tematycznych zmiany liczby ludności w strefach podmiejskich Krakowa i Warszawy
- omawia podział administracyjny Polski
- omawia na podstawie danych statystycznych uwarunkowania przyrostu naturalnego w Polsce na tle Europy
- omawia strukturę płci i strukturę wieku ludności Polski na tle tych struktur w wybranych państwach europejskich na podstawie piramidy płci i wieku
- omawia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w wybranych państwach Europy i Polski
- oblicza przyrost rzeczywisty i współczynnik przyrostu rzeczywistego w Polsce
- charakteryzuje skutki migracji wewnętrznych w Polsce
- wyjaśnia wpływ migracji na strukturę wieku ludności obszarów wiejskich
- omawia przyczyny rozmieszczenia mniejszości narodowych w Polsce
- przedstawia strukturę wyznaniową Polaków na tle innych państw Europy
- omawia strukturę zatrudnienia wg działów gospodarki w poszczególnych województwach
- analizuje wielkość miast w Polsce i ich rozmieszczenie wg grup wielkościowych
- omawia pozytywne i negatywne skutki urbanizacji
- omawia wpływ migracji do stref podmiejskich na przekształcenie struktury demograficznej okolic Krakowa i Warszawy
- określa zmiany w użytkowaniu i zagospodarowaniu stref podmiejskich na przykładzie Krakowa i Warszawy
- analizuje na podstawie dostępnych źródeł ekonomiczne skutki utrzymywania się niskich lub ujemnych wartości współczynnika przyrostu naturalnego w krajach Europy i Polski
- analizuje konsekwencje starzenia się społeczeństwa europejskiego
- analizuje skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce
- ocenia skutki migracji zagranicznych w Polsce i w Europie
- ukazuje na wybranych przykładach wpływ procesów migracyjnych na strukturę wieku i zmiany zaludnienia obszarów wiejskich
- omawia na podstawie dostępnych źródeł problemy mniejszości narodowych w Europie i w Polsce
- analizuje na podstawie dostępnych źródeł skutki bezrobocia w Polsce

- omawia na podstawie dostępnych źródeł zmiany zachodzące w procesie urbanizacji w Polsce po II wojnie światowej
- identyfikuje na wybranych przykładach związek między rozwojem dużych miast a zmianami w użytkowaniu i zagospodarowaniu terenu, w stylu zabudowy oraz w strukturze demograficznej w strefach podmiejskich

3. Rolnictwo i przemysł Polski .

Podstawowe.

Uczeń:

- wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa w Polsce
- wymienia funkcje rolnictwa
- wymienia na podstawie map tematycznych regiony rolnicze w Polsce
- wyjaśnia znaczenie terminów: *plon, zbiór, areal*
- wymienia główne uprawy w Polsce
- wskazuje na mapie główne obszary upraw w Polsce
- wyjaśnia znaczenie terminów: *chów, pogłowie*
- wymienia główne zwierzęta gospodarskie w Polsce
- wskazuje na mapie obszary chowu zwierząt gospodarskich
- dokonuje podziału przemysłu na sekcje i działy
- wymienia funkcje przemysłu
- wymienia podstawowe cechy gospodarki centralnie sterowanej i gospodarki rynkowej
- wymienia źródła energii
- wymienia typy elektrowni
- wskazuje na mapie największe elektrownie w Polsce
- wymienia główne źródła energii w województwach pomorskim i łódzkim
- wymienia największe porty morskie w Polsce i wskazuje je na mapie
- wymienia źródła zanieczyszczeń środowiska przyrodniczego
- podaje przyczyny kwaśnych opadów
- opisuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce
- prezentuje na podstawie danych statystycznych strukturę wielkościową gospodarstw rolnych w Polsce
- przedstawia znaczenie gospodarcze głównych upraw w Polsce
- prezentuje na podstawie danych statystycznych strukturę upraw w Polsce
- wymienia główne rejony warzywnictwa i sadownictwa w Polsce
- przedstawia znaczenie gospodarcze produkcji zwierzęcej w Polsce
- wymienia czynniki lokalizacji chowu bydła, trzody chlewnej i drobiu w Polsce
- omawia cechy polskiego przemysłu
- wymienia przyczyny zmian w strukturze przemysłu Polski
- omawia cechy gospodarki Polski przed 1989 rokiem i po nim
- lokalizuje na mapie Polski elektrownie ciepłe, wodne i niekonwencjonalne
- opisuje wielkość produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych
- podaje przyczyny rozwoju energetyki wiatrowej i słonecznej w województwach pomorskim i łódzkim
- opisuje na podstawie danych statystycznych wielkość przeładunków w polskich portach morskich
- omawia rodzaje zanieczyszczeń i ich źródła

Ponadpodstawowe.

Uczeń:

- przedstawia rolnictwo jako sektor gospodarki oraz jego rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju
- charakteryzuje regiony rolnicze o najkorzystniejszych warunkach do produkcji rolnej w Polsce
- przedstawia strukturę użytkowania ziemi w Polsce na tle innych krajów Europy
- prezentuje na podstawie danych statystycznych strukturę chowu zwierząt gospodarskich w Polsce
- przedstawia przemysł jako sektor gospodarki i jego rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju

- opisuje rozmieszczenie przemysłu w Polsce
- omawia strukturę zatrudnienia w konurbacji katowickiej i aglomeracji łódzkiej przed 1989 rokiem
- prezentuje na podstawie danych statystycznych strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce na tle wybranych krajów Europy
- wyjaśnia wpływ warunków pozaprzyrodniczych na wykorzystanie OZE w województwach pomorskim i łódzkim
- opisuje na podstawie danych statystycznych strukturę przeładunków w polskich portach morskich
- opisuje strukturę połowów ryb w Polsce
- charakteryzuje wpływ poszczególnych sektorów gospodarki na stan środowiska
- wymienia źródła zanieczyszczeń komunalnych
- omawia poziom mechanizacji i chemizacji rolnictwa w Polsce
- charakteryzuje czynniki wpływające na rozmieszczenie upraw w Polsce
- porównuje produkcję roślinną w Polsce na tle produkcji w innych krajach Europy
- porównuje produkcję zwierzęcą w Polsce na tle produkcji w innych krajach Europy
- omawia rozwój przemysłu w Polsce po II wojnie światowej
- analizuje przyczyny i skutki restrukturyzacji polskiego przemysłu
- opisuje zmiany, które zaszły w strukturze produkcji po 1989 roku w konurbacji katowickiej i aglomeracji łódzkiej
- omawia na podstawie dostępnych źródeł zmiany zachodzące współcześnie w polskiej energetyce
- wymienia korzyści płynące z wykorzystania źródeł odnawialnych do produkcji energii
- analizuje dane statystyczne dotyczące liczby farm wiatrowych w Łódzkiem i Pomorskiem
- określa na podstawie dostępnych źródeł uwarunkowania rozwoju gospodarki morskiej w Polsce
- omawia rozwój przemysłu stoczniowego w Polsce
- analizuje na podstawie danych statystycznych stopień zanieczyszczenia wód śródlądowych
- omawia skutki zanieczyszczenia środowiska naturalnego
- przedstawia korzyści dla polskiego rolnictwa wynikające z członkostwa naszego kraju w Unii Europejskiej
- na podstawie danych statystycznych analizy zmian pogłowia wybranych zwierząt gospodarskich w Polsce po 2000 roku i wyjaśnia ich przyczyny
- wykazuje na podstawie dostępnych źródeł wpływ przemian politycznych i gospodarczych w Polsce po 1998 roku na zmiany struktury zatrudnienia w wybranych regionach kraju
- analizuje na wybranych przykładach warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze sprzyjające produkcji energii ze źródeł odnawialnych i nieodnawialnych lub ograniczające tę produkcję oraz określa ich wpływ na rozwój energetyki
- przedstawia perspektywy rozwoju gospodarki morskiej w Polsce
- ustala na podstawie dostępnych źródeł, w których regionach w Polsce występuje największe zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego

4. Usługi w Polsce.

Podstawowe.

Uczeń:

- podaje przykłady różnych rodzajów usług w Polsce
- wyjaśnia znaczenie terminu *komunikacja*
- wyróżnia rodzaje transportu w Polsce
- wskazuje na mapie Polski porty morskie oraz lotnicze
- wyróżnia rodzaje łączności
- wyjaśnia znaczenie terminów: *centra logistyczne, spedycja*
- wyjaśnia znaczenie terminów: *eksport, import, bilans handlu zagranicznego*
- wymienia państwa będące głównymi partnerami handlowymi Polski
- wyjaśnia znaczenie terminów: *turystyka, walory turystyczne, infrastruktura turystyczna*
- wymienia regiony turystyczne Polski i wskazuje je na mapie
- wymienia główne atrakcje turystyczne wybrzeża Bałtyku i Małopolski
- omawia zróżnicowanie usług w Polsce
- omawia rodzaje transportu lądowego w Polsce

- omawia na podstawie map tematycznych gęstość dróg kołowych w Polsce
- omawia na podstawie mapy tematycznej gęstość sieci kolejowej w Polsce
- omawia na podstawie danych statystycznych stan morskiej floty transportowej w Polsce
- omawia na podstawie mapy sieć autostrad i dróg ekspresowych
- wymienia towary, które dominują w polskim handlu zagranicznym
- wymienia rodzaje usług, które rozwijają się dzięki wzrostowi ruchu turystycznego
- omawia czynniki rozwoju turystyki
- wymienia polskie obiekty znajdujące się na *Liście światowego dziedzictwa UNESCO* i wskazuje je na mapie

Ponadpodstawowe.

Uczeń:

- przedstawia usługi jako sektor gospodarki oraz ich rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju
- charakteryzuje udział poszczególnych rodzajów transportu w przewozach pasażerów i ładunków
- omawia ruch pasażerski w portach lotniczych Polski
- podaje przyczyny nierównomiernego dostępu do środków łączności na terenie Polski
- wymienia główne inwestycje przemysłowe we Wrocławiu i w jego okolicach
- wskazuje na mapie tematycznej przykłady miejsc, w których przebieg autostrad i dróg ekspresowych sprzyja powstawaniu centrów logistycznych
- przedstawia przyczyny niskiego salda bilansu handlu zagranicznego w Polsce
- charakteryzuje polskie obiekty znajdujące się na *Liście światowego dziedzictwa UNESCO*
- charakteryzuje na przykładach walory turystyczne Polski
- wskazuje na mapie położenie głównych atrakcji wybrzeża Bałtyku i Małopolski
- wyjaśnia przyczyny zróżnicowania sieci transportowej w Polsce
- określa znaczenie transportu w rozwoju gospodarczym Polski
- prezentuje na podstawie dostępnych źródeł problemy polskiego transportu wodnego i lotniczego
- określa znaczenie łączności w rozwoju gospodarczym Polski
- omawia rolę transportu morskiego w rozwoju innych działów gospodarki
- ocenia znaczenie handlu zagranicznego dla polskiej gospodarki
- analizuje na podstawie dostępnych źródeł wpływ z turystyki w Polsce i w wybranych krajach Europy
- ocenia na podstawie dostępnych źródeł atrakcyjność turystyczną wybranego regionu Polski
- analizuje dane statystyczne dotyczące ruchu turystycznego nad Morzem Bałtyckim i w Krakowie
- określa wpływ walorów przyrodniczych wybrzeża Bałtyku oraz dziedzictwa kulturowego Małopolski na rozwój turystyki na tych obszarach
- identyfikuje związki między przebiegiem autostrad a lokalizacją przedsiębiorstw przemysłowych oraz centrów logistycznych i handlowych na wybranym obszarze kraju
- identyfikuje związki między transportem morskim a lokalizacją inwestycji przemysłowych i usługowych na przykładzie Trójmiasta
- podaje przykłady sukcesów polskich firm na arenie międzynarodowej
- ocenia na podstawie dostępnych źródeł poziom rozwoju turystyki zagranicznej w Polsce na tle innych krajów Europy
- omawia na podstawie dostępnych źródeł zmiany, które zaszły w geograficznych kierunkach wymiany międzynarodowej Polski

5. Mój region i moja mała ojczyzna

Podstawowe.

Uczeń:

- wyjaśnia znaczenie terminu *region*
- wskazuje położenie swojego regionu na mapie ogólnogeograficznej Polski
- wymienia i wskazuje na mapie ogólnogeograficznej sąsiednie regiony
- wymienia najważniejsze walory przyrodnicze regionu
- wyjaśnia znaczenie terminu *mała ojczyzna*

- wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Polski, na mapie topograficznej lub na planie miasta obszar małej ojczyzny
- przedstawia źródła informacji o małej ojczyźnie
- wymienia walory środowiska geograficznego małej ojczyzny
- charakteryzuje środowisko przyrodnicze regionu oraz określa jego główne cechy na podstawie map tematycznych
- rozpoznaje skały występujące w regionie miejsca zamieszkania
- wyróżnia najważniejsze cechy gospodarki regionu na podstawie danych statystycznych i map tematycznych
- określa obszar utożsamiany z własną małą ojczyzną jako symboliczną przestrzeń w wymiarze lokalnym
- rozpoznaje w terenie obiekty charakterystyczne dla małej ojczyzny i decydujące o jej atrakcyjności

Ponadpodstawowe.

Uczeń:

- wyjaśnia uwarunkowania zróżnicowania środowiska przyrodniczego w swoim regionie
- analizuje genezę rzeźby terenu swojego regionu
- prezentuje główne cechy struktury demograficznej ludności regionu
- prezentuje główne cechy gospodarki regionu
- opisuje walory środowiska geograficznego małej ojczyzny
- omawia historię małej ojczyzny na podstawie dostępnych źródeł
- przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, wystawy fotograficznej) przyrodnicze i kulturowe walory swojego regionu
- prezentuje na podstawie informacji wyszukanych w różnych źródłach i w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, wystawy fotograficznej) atrakcyjność osadniczą oraz gospodarczą małej ojczyzny jako miejsca zamieszkania i rozwoju określonej działalności gospodarczej
- projektuje na podstawie wyszukanych informacji trasę wycieczki krajoznawczej po własnym regionie
- wykazuje na podstawie obserwacji terenowych przeprowadzonych w wybranym miejscu własnego regionu zależność między elementami środowiska geograficznego
- planuje wycieczkę po swojej małej ojczyźnie
- projektuje na podstawie własnych obserwacji terenowych działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego (przyrodniczego i kulturowego) oraz poprawie warunków życia lokalnej społeczności
- podaje przykłady osiągnięć Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego na arenie międzynarodowej

Klasa VIII

I. Azja

Podstawowe

Uczeń:

- wskazuje na mapie położenie geograficzne Azji
- wymienia formy ukształtowania powierzchni Azji
- wymienia strefy klimatyczne Azji na podstawie mapy klimatycznej
- wymienia największe rzeki Azji
- wymienia strefy aktywności sejsmicznej w Azji na podstawie mapy geologicznej
- wyjaśnia znaczenie terminu *wulkanizm*
- odczytuje z mapy nazwy największych wulkanów w Azji
- wskazuje na mapie zasięg Ognistego Pierścienia Pacyfiku
- wymienia czynniki przyrodnicze wpływające na rozwój rolnictwa w Azji
- wymienia główne uprawy w Azji na podstawie mapy gospodarczej

- określa cechy położenia Japonii na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- wymienia cechy środowiska naturalnego Japonii
- wymienia główne uprawy w Japonii
- określa cechy położenia Chin na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- lokalizuje na mapie ośrodki przemysłu zaawansowanych technologii w Chinach
- wymienia główne uprawy w Chinach i opisuje ich rozmieszczenie na podstawie mapy gospodarczej
- określa położenie geograficzne Indii
- porównuje liczbę ludności Chin i Indii oraz odczytuje z wykresu ich prognozę
- wymienia największe aglomeracje Indii i wskazuje je na mapie
- wyjaśnia znaczenie terminu *slumsy*
- wymienia główne rośliny uprawne w Indiach i wskazuje na mapie tematycznej regiony ich występowania
- wymienia surowce mineralne w Indiach i wskazuje na mapie regiony ich występowania
- określa położenie geograficzne Bliskiego Wschodu
- wymienia państwa leżące na Bliskim Wschodzie na podstawie mapy politycznej
- wskazuje na mapie miejsca konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie
 - opisuje linię brzegową Azji na podstawie mapy świata
 - charakteryzuje zróżnicowanie środowiska geograficznego Azji
 - przedstawia kontrasty w ukształtowaniu powierzchni terenu Azji
 - omawia czynniki klimatyczne kształtujące klimat Azji
 - omawia strefy roślinne Azji
 - omawia budowę wulkanu na podstawie ilustracji
 - wymienia typy wulkanów i podaje ich główne cechy
 - wskazuje na mapie obszary Azji o korzystnych i niekorzystnych warunkach do rozwoju rolnictwa
 - wymienia czołówkę państw azjatyckich w światowych zbiorach roślin uprawnych na podstawie infografiki
 - charakteryzuje ukształtowanie powierzchni Japonii
 - omawia strukturę zatrudnienia w Japonii na podstawie analizy danych statystycznych
 - omawia warunki naturalne rozwoju rolnictwa w Japonii
 - przedstawia cechy rolnictwa Japonii na podstawie analizy danych statystycznych
- określa różnorodność cech środowiska geograficznego Chin na podstawie mapy tematycznej
- omawia czynniki przyrodnicze sprzyjające osadnictwu w Chinach
- przedstawia nierównomierne rozmieszczenie ludności Chin na podstawie mapy gęstości zaludnienia
- omawia główne kierunki produkcji rolnej w Chinach
- omawia cechy środowiska geograficznego Półwyspu Indyjskiego
- podaje przyczyny powstawania slumsów w Indiach
- omawia warunki uprawy roślin w Indiach na podstawie mapy tematycznej
- charakteryzuje indyjską Dolinę Krzemową
- omawia cechy środowiska przyrodniczego Bliskiego Wschodu
- omawia wielkość zasobów ropy naftowej na świecie i na Bliskim Wschodzie na podstawie wykresu i mapy tematycznej
- przedstawia cele organizacji OPEC

Ponadpodstawowe

Uczeń:

- omawia budowę geologiczną Azji na podstawie mapy tematycznej
- omawia cyrkulację monsunową i jej wpływ na klimat Azji
- charakteryzuje kontrasty klimatyczne i roślinne w Azji na podstawie mapy tematycznej
- omawia czynniki wpływające na układ sieci rzecznej w Azji
- omawia płytową budowę litosfery na podstawie map tematycznych
- wyjaśnia przyczyny występowania trzęsień ziemi i tsunami w Azji
- opisuje przebieg trzęsienia ziemi

- omawia warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Azji
- opisuje ekstremalne zjawiska klimatyczne i ich skutki w Japonii opisuje skutki występowania tajfunów na obszarze Japonii
- omawia bariery utrudniające rozwój gospodarki Japonii
- omawia znaczenie i rolę transportu w gospodarce Japonii
- omawia cechy gospodarki Chin
- analizuje wielkość PKB w Chinach na tle innych krajów świata na podstawie danych statystycznych
- charakteryzuje tradycyjne rolnictwo i warunki rozwoju rolnictwa Chin
- przedstawia problemy demograficzne Indii
- omawia system kastowy w Indiach
- przedstawia zróżnicowanie indyjskiej edukacji
- analizuje strukturę zatrudnienia i strukturę PKB Indii na podstawie wykresu
- charakteryzuje przemysł przetwórczy Indii
- omawia zróżnicowanie religijne na Bliskim Wschodzie
- omawia wpływ religii na życie muzułmanów przedstawia znaczenie przemysłu naftowego w krajach Bliskiego Wschodu
- analizuje azjatyckie rekordy dotyczące rzeźby terenu, linii brzegowej i hydrosfery na podstawie infografiki
- omawia powstawanie Himalajów i rowów oceanicznych
- przedstawia sposoby zabezpieczania ludzi przed skutkami trzęsień ziemi
- omawia warunki klimatyczne w Azji wpływające na rytm uprawy ryżu
- omawia znaczenie uprawy ryżu dla krajów Azji Południowo-Wschodniej
- wykazuje związek między budową geologiczną a występowaniem wulkanów, trzęsień ziemi i tsunami w Japonii
- analizuje źródła gospodarczego rozwoju Japonii
- charakteryzuje cechy nowoczesnej gospodarki Japonii oraz rodzaje produkcji przemysłowej
- uzasadnia, że gospodarka Japonii należy do najnowocześniejszych na świecie
- przedstawia problemy demograficzne i społeczne Chin z uwzględnieniem przyrostu naturalnego na podstawie analizy danych statystycznych
- omawia znaczenie nowoczesnych kolei w rozwoju gospodarczym Chin
- omawia kontrasty etniczne, językowe i religijne w Indiach
- charakteryzuje cechy gospodarki Indii i możliwości ich rozwoju
- omawia znaczenie ropy naftowej w rozwoju ekonomicznym państw Bliskiego Wschodu
- omawia źródła konfliktów zbrojnych i terroryzmu na Bliskim Wschodzie

II. Afryka

Podstawowe.

Uczeń:

- omawia cechy ukształtowania powierzchni Afryki
- określa położenie matematyczno--geograficzne Afryki na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- wymienia strefy klimatyczne Afryki
- wymienia największe rzeki i jeziora Afryki
- wymienia czynniki przyrodnicze wpływające na rozwój rolnictwa w Afryce
- wymienia główne uprawy w Afryce
- wymienia surowce mineralne Afryki na podstawie mapy gospodarczej
- wskazuje obszary występowania surowców mineralnych na terenie Afryki
- wymienia atrakcyjne turystycznie państwa Afryki
- określa położenie geograficzne Etiopii
- wyjaśnia różnicę między głodem a niedożywieniem
- wymienia państwa w Afryce dotknięte głodem i niedożywieniem
- określa położenie geograficzne Kenii wymienia obiekty turystyczne na terenie Kenii
- wymienia cechy różnych typów klimatu w Afryce na podstawie klimatogramów
- charakteryzuje sieć rzeczną i jeziora Afryki
- omawia czynniki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Afryce
- charakteryzuje znaczenie hodowli zwierząt w krajach Afryki

- przedstawia zróżnicowanie PKB w różnych państwach Afryki na podstawie analizy danych statystycznych
- omawia przemysł wydobywczy w Afryce
- wskazuje państwa w Afryce dotknięte problemem głodu i niedożywienia na podstawie mapy tematycznej
- analizuje niedożywienie ludności w Afryce na podstawie wykresu
- przedstawia ruch turystyczny Kenii na podstawie analizy danych statystycznych

Ponadpodstawowe

Uczeń:

- omawia wpływ czynników klimatotwórczych na klimat Afryki
- omawia rozmieszczenie opadów atmosferycznych w Afryce na podstawie mapy klimatycznej
- omawia udział rolnictwa w strukturze zatrudnienia w wybranych państwach Afryki na podstawie wykresu
- omawia gospodarkę w strefie Sahelu
- omawia cechy gospodarki krajów Afryki na podstawie analizy danych statystycznych
- przedstawia nowoczesne działy gospodarki Afryki
- omawia rozwój i znaczenie usług w Afryce
- omawia przyczyny niedożywienia ludności w Etiopii
- opisuje zmiany w poziomie niedożywienia ludności Etiopii
- wymienia obiekty w Kenii wpisane na listę dziedzictwa UNESCO
- opisuje walory kulturowe Kenii na podstawie wybranych źródeł informacji
- omawia związek budowy geologicznej Afryki z powstawaniem rowów tektonicznych
- wyjaśnia cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej
- omawia przyczyny procesu pustynnienia w strefie Sahelu
- omawia typy rolnictwa w Afryce
- przedstawia czynniki ograniczające rozwój gospodarki w Afryce
- omawia skutki niedożywienia ludności w Etiopii
- omawia bariery ograniczające rozwój turystyki w Afryce
- omawia walory przyrodnicze Kenii wpływające na rozwój turystyki

III. Ameryka Północna i Południowa

Podstawowe

Uczeń:

- określa położenie geograficzne Ameryki
- wymienia nazwy mórz i oceanów oblewających Amerykę Północną i Amerykę Południową
- wymienia największe rzeki Ameryki i wskazuje je na mapie
- wyjaśnia znaczenie terminów: *tornado*, *cyklon tropikalny*
- wskazuje na mapie Aleję Tornad
- wymienia nazwy wybranych cyklonów tropikalnych w XXI wieku
- określa położenie geograficzne Amazonii
- omawia florę i faunę lasów równikowych
- podaje liczbę ludności Ameryki Północnej i Ameryki Południowej na podstawie wykresu
- wymienia główne odmiany człowieka zamieszkujące Amerykę
- wyjaśnia znaczenie terminów: *urbanizacja*, *wskaźnik urbanizacji*, *aglomeracja*, *megalopolis*
- wymienia obszary słabo i gęsto zaludnione w Ameryce Północnej i Ameryce Południowej i wskazuje je na mapie
- wymienia największe miasta i aglomeracje Ameryki Północnej i Ameryki Południowej i wskazuje na mapie
- przedstawia położenie geograficzne Kanady na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- wymienia główne uprawy na terenie Kanady
- wskazuje zasięg występowania głównych upraw w Kanadzie na mapie gospodarczej
- określa położenie geograficzne Stanów Zjednoczonych
- wyjaśnia znaczenie terminów: *produkt światowy brutto*, *technopolia*
- wymienia główne działy przemysłu w Stanach Zjednoczonych

- wymienia rodzaje usług wyspecjalizowanych w Stanach Zjednoczonych
- wymienia nazwy państw leżących w Ameryce Północnej i Ameryce Południowej
- podaje główne cechy ukształtowania powierzchni Ameryki
- wymienia strefy klimatyczne Ameryki
- omawia przyczyny powstawania tornad i cyklonów tropikalnych
- podaje główne rejony występowania cyklonów tropikalnych i kierunki ich przemieszczania się
- podaje cechy środowiska geograficznego Amazonii
- omawia cechy klimatu Amazonii
- podaje przyczyny zróżnicowania etnicznego i kulturowego Ameryki
- przedstawia czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w Ameryce Północnej i Ameryce Południowej
- analizuje liczbę ludności miejskiej w ogólnej liczbie ludności państw Ameryki na podstawie mapy tematycznej
- przedstawia cechy położenia geograficznego Kanady na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- omawia ukształtowanie powierzchni Kanady
- przedstawia czynniki wpływające na klimat Kanady
- omawia strukturę użytkowania ziemi w Kanadzie na podstawie wykresu
- opisuje cechy położenia geograficznego Stanów Zjednoczonych
- wymienia czynniki wpływające na rozwój Doliny Krzemowej
- omawia strukturę użytkowania ziemi w Stanach Zjednoczonych na podstawie wykresu

Ponadpodstawowe

Uczeń:

- wykazuje związek ukształtowania powierzchni z budową geologiczną w Ameryce
- charakteryzuje budowę geologiczną Ameryki
- omawia czynniki klimatyczne wpływające na klimat Ameryki
- porównuje strefy klimatyczne ze strefami roślinnymi w Ameryce
- charakteryzuje wody powierzchniowe Ameryki na podstawie mapy ogólnogeograficznej
- omawia mechanizm powstawania tornad i cyklonów tropikalnych
- podaje przyczyny wysokich rocznych sum opadów atmosferycznych w Amazonii
- opisuje piętność wilgotnych lasów równikowych w Amazonii
- omawia wielkie migracje w historii zasiedlania Ameryki
- omawia związek stref klimatycznych ze strefami roślinnymi w Ameryce
- przedstawia skutki występowania tornad i cyklonów tropikalnych w Ameryce
- omawia ekologiczne następstwa wylesiania Amazonii
- podaje kierunki gospodarczego wykorzystania Amazonii
- przedstawia sytuację rdzennej ludności w Ameryce
- przedstawia negatywne skutki urbanizacji w Ameryce
- omawia zmiany liczby ludności w Ameryce na przestrzeni lat na podstawie wykresu
- omawia rozwój miast Ameryki na podstawie wybranych źródeł
- podaje przykłady megalopolis w Ameryce i wskazuje je na mapie
- podaje przyczyny powstawania slumsów w wielkich miastach na przykładzie Ameryki Południowej
- przedstawia zasięg występowania lasów w Kanadzie na podstawie mapy tematycznej
- przedstawia miejsce Kanady w światowym eksporcie wybranych produktów rolnych na podstawie wykresu
- omawia znaczenie przemysłu i jego kluczowe działy w Stanach Zjednoczonych
- omawia cechy rolnictwa Stanów Zjednoczonych
- określa cechy megalopolis w Ameryce Północnej
- omawia czynniki wpływające na przebieg północnej granicy upraw i lasów w Kanadzie
- opisuje cechy gospodarstw wielkoobszarowych na terenie Kanady
- charakteryzuje wybrane wskaźniki rozwoju gospodarczego Stanów Zjednoczonych
- omawia znaczenie usług wyspecjalizowanych w gospodarce Stanów Zjednoczonych
- omawia przyczyny marnowania żywności na przykładzie Stanów Zjednoczonych

IV. Australia i Oceania

Podstawowe

Uczeń:

- określa położenie geograficzne Australii i Oceanii
- wymienia największe pustynie Australii na podstawie mapy
- wyjaśnia znaczenie terminu *basen artezyjski*
- wymienia endemity w Australii oraz na wyspach Oceanii
- przedstawia liczbę ludności i gęstość zaludnienia w Australii na podstawie mapy tematycznej i analizy danych statystycznych
- wymienia największe miasta Australii oraz wskazuje je na mapie
- charakteryzuje środowisko przyrodnicze Australii i Oceanii
- charakteryzuje ukształtowanie powierzchni Australii
- wymienia strefy klimatyczne w Australii
- charakteryzuje wody powierzchniowe Australii
- omawia czynniki przyrodnicze wpływające na rozmieszczenie ludności w Australii
- omawia występowanie surowców mineralnych w Australii na podstawie mapy tematycznej

Ponadpodstawowe

Uczeń:

- wyjaśnia wpływ położenia Australii na klimat
- wymienia cechy charakterystyczne poszczególnych typów klimatu w Australii na podstawie klimatogramów
- omawia strefowość roślinną w Australii na podstawie mapy tematycznej
- omawia bariery utrudniające zamieszkanie Australii
- charakteryzuje rdzennych mieszkańców Australii
- omawia cechy rolnictwa Australii na tle warunków przyrodniczych
- przedstawia znaczenie turystyki w rozwoju gospodarki Australii i Oceanii
- omawia zasoby wód artezyjskich i ich rolę w gospodarce Australii
- wyjaśnia, dlaczego Australia jest atrakcyjna dla imigrantów
- omawia znaczenie przemysłów przetwórczego i zaawansowanych technologii w rozwoju Australii

V. Obszary okołobiegunowe.

Podstawowe

Uczeń:

- * określa położenie geograficzne obszarów okołobiegunowych
- * wyjaśnia znaczenie terminów: *góra lodowa, pak lodowy, lądolód, lodowce szelfowe, nunataki*
- * wymienia gatunki roślin i zwierząt na obszarach Arktyki i Antarktyki
- * wymienia surowce mineralne na obszarach Arktyki i Antarktyki
- * wskazuje na mapie Antarktydy położenie polskiej stacji badawczej Henryka Arctowskiego
- * wymienia cechy środowiska przyrodniczego obszarów okołobiegunowych
- * charakteryzuje klimat Arktyki i Antarktyki
- * wymienia zagrożenia środowiska naturalnego obszarów polarnych

Ponadpodstawowe

Uczeń:

- opisuje zjawisko dnia polarnego i nocy polarnej na obszarach okołobiegunowych
- charakteryzuje ludy zamieszkujące Arktykę oraz warunki ich życia
- opisuje warunki życia w polarnej stacji badawczej
- porównuje środowisko przyrodnicze Arktyki i Antarktyki
- wyjaśnia, dlaczego Antarktyda jest największą pustynią lodową
- prezentuje osiągnięcia polskich badaczy obszarów okołobiegunowych
- wyjaśnia status prawny Antarktydy

VIII. Sposoby dostosowania wymagań dla uczniów:

- Udzielanie dodatkowych wskazówek podczas pracy na lekcji w zależności od potrzeb,
- Motywowanie ucznia pochwałami i docenianie jego wysiłku,
- Konstruowanie testów i sprawdzianów z uwzględnieniem większej ilości schematów i rysunków,
- Przerabianie niewielkich partii materiału w zakresie podstawowym,
- Przeznaczenie większej ilości czasu na utrwalenie poznanych treści,
- Częste odwoływanie się do konkretnego przykładu,
- Regulowanie czasu pracy w zależności od potrzeb ucznia.

IX. Ewaluacja PZO.

Pod koniec roku szkolnego nauczyciel wspólnie z uczniami może dokonać analizy funkcjonowania przedmiotowego systemu oceniania na lekcjach geografii.

Ewentualne zmiany w PZO będą obowiązywały od następnego roku szkolnego.

Renata Walkowiak – nauczyciel geografii